

УДК 342.725(477)

DOI: 10.31359/1993-0941-2021-41-205

Н. В. Занкевич, аспірант НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України

РОЗВИТОК ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МОВНИХ ВІДНОСИН ПІСЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

Анотація. У статті проаналізовано стан правового регулювання мовної сфери в Україні після відновлення незалежності держави та надано коментарі до основних положень нормативно-правових актів, які є дотичними до правового регулювання мовних відносин. З'ясовано, що Україна має потребу у виробленні та розвитку нової політики в цій сфері – мовного плюралізму, яка першочергово має забезпечити рівність у правах незалежно від приналежності до певної мовної групи.

Ключові слова: державна мова, незалежність України, мовний ценз, політика мовного плюралізму, рішення Конституційного Суду України.

Постановка проблеми. Правове регулювання мовного питання в Україні усталено потребує оновлення і вдосконалення з урахуванням змін у суспільстві, зумовлених плином часу. Так само розвиток держави викликає необхідність перегляду конституційно-правового регулювання у сфері мовних від-

носин в Україні. В іншому разі матимемо недосконалість чи застарілість нормативно-правової бази, що може призводити до неефективності права як провідного регулятора суспільних відносин у цій сфері.

Беручи до уваги те, що мова є спільним знаменником усіх суспільних відносин та атрибутом нації, регулювання мовних відносин має здійснюватися своєчасно та відповідно до тих змін, які або вже відбулися в суспільстві, або очікувано відбудуться. При цьому таке регулювання неможливе без урахування попереднього досвіду, який має свій історичний вимір, недоліки та переваги.

Тому вбачаємо необхідність у проведенні дослідження стану правового регулювання мовних відносин у період після відновлення незалежності України, але з урахуванням історичних особливостей процесу становлення державності України, оскільки саме за такого підходу є можливість з'ясувати сучасний стан, напрями розвитку та проблеми правового регулювання мовних відносин в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню правового регулювання мовного питання на українських землях у різні історичні періоди суспільного життя, зокрема і після відновлення незалежності України, присвячено низку праць. Так, Д. І. Грицяк розглядав питання щодо забезпечення реалізації права представників національних меншин на використання рідної мови [1]; В. М. Семенов визначив чинники, що впливають на формування мовних розбіжностей між регіонами України [17]. Зі свого боку О. Ю. Сергєєва здійснила предметне дослідження нормативно-правового регулювання мовної сфери в період становлення незалежної України [18], а М. В. Канавець зробила критичний аналіз положень Закону України «Про засади державної мовної політики» на предмет його відповідності нормам Конституції України [5].

Слід констатувати, що наявні дослідження правового регулювання мовних відносин на теренах України стосуються переважно лише окремих його аспектів (проблеми реалізації права національних меншин на використання рідної мови, захисту державної мови тощо) та, як правило, не враховують усю

історичну ретроспективу регулювання мовних відносин. Такий підхід не має комплексного характеру й повністю не розкриває зміст і тенденції правового регулювання мовного питання у той чи інший історичний період. З огляду на це **метою статті** є аналіз нормативно-правової бази мовної сфери у період після відновлення незалежності України, визначення її переваг і недоліків у контексті впливу на сучасний стан конституційно-правового регулювання мовних відносин у державі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відновлення незалежності України як суверенної, демократичної держави стало відправною точкою в оновленні правового регулювання мовних відносин на території сучасної України, враховуючи, що мова є одним із ключових атрибутів державності Української нації. Така позиція підсилюється і тим, що попередні історичні періоди розвитку української державності вказували на необхідність не лише у захисті власної мови, а й упровадження нової політики – мовного плюралізму та рівності в правах незалежно від приналежності до певної мовної групи.

Отже, вже 28.10.1989 р. Верховною Радою УРСР був прийнятий Закон «Про мови в Українській РСР». Хоч цей законодавчий акт був прийнятий ще в УРСР, він став ключовим у правовій площині мовного питання в незалежній Україні та був фактично фундаментом відродження свободи мовного простору. Така цінність Закону пояснюється тим, що його норми визначили статус української мови як державної, що в свою чергу доповнювало положення Конституції УРСР 1978 р. Варто зазначити, що порівняно з Конституцією 1978 р. вказаний Закон більш детально унормовував мовне питання в розрізі необхідності використання державної мови у публічній площині та не забороняв при необхідності використання поряд з українською інших національних мов відповідної території. При цьому документ мав серед іншого одну особливість з урахуванням попереднього досвіду – доволі чітке врегулювання можливості використання російської мови на території України як однієї з найбільш уживаних. Відтак російська мова визнавалася мовою міжнаціонального спілкування народів Союзу РСР, а тому в разі потреби вона могла бути використана і в публічній сфері [14].

Переконані, що такий підхід був вироблений з урахуванням попереднього вітчизняного досвіду, який не зміг вирішити базову проблему в мовному середовищі – українська чи російська мова є державною та як має здійснюватися використання іншої (недержавної) мови на території України. Вбачається, що такий підхід законодавця є правильним через те, що він зміг урівноважити ці мови навіть попри те, що їх спільне використання на перший погляд тривалий час не було можливим. Тому в подальшому законодавство мало би затвердити не лише позицію мовного плюралізму, а й механізми її реалізації на практиці в суспільному житті.

У розділі VIII Декларації про державний суверенітет України передбачалося, що держава повинна сприяти культурному відродженню Українського народу, а один з її елементів – мова – має функціонувати в усіх сферах публічної площини суспільного життя. Крім того, Декларація гарантувала рівність прав кожному, незалежно від мови спілкування або приналежності до певної національності [3]. Загалом цей нормативний документ не містив абсолютно нових положень, які б розвивали регулювання мовного питання або ж визначали механізм провадження мовної політики на території України, оскільки за своїм змістовим наповненням він продублював положення Конституції УРСР 1978 р. та Закону «Про мови в Українській РСР», які були дотичними до правового регулювання мовного питання в державі. Тому вказаним актом мовна сфера в Україні не могла реально бути врегульована. Проте, як утвердження раніше визначеного вектора розвитку держави, Декларація цілком підтвердила та засвідчила готовність законодавця до подальших змін у правовому встановленні суспільних відносин мовного спрямування.

У свою чергу Декларація прав національностей України заклала новий підхід в унормуванні мовного питання в частині можливості використання мов національних меншин поряд з українською. Так, якщо Законом «Про мови в Українській РСР» реалізація такого права залежала від наявності на відповідній території більшості представників відповідної меншини, то ця Декларація вказує вимогу змінила. Новий підхід зводився до того, що таке право може бути використане у разі компактності про-

живання певної національної меншини на відповідній території [2]. Утім, законодавець не деталізував і не роз'яснив, що слід мати на увазі під «компактністю», а це створило потенційну перешкоду можливості реалізації вказаного права, оскільки жодних критеріїв визначення наявності цього компонента в певній ситуації не містилося. Водночас держава в інших положеннях Декларації продовжувала гарантувати право на використання рідної мови будь-яким народом. Таким чином, потреба у наданні законодавцем роз'яснень стосовно вищевказаної норми була актуальною та необхідною. На наше переконання, означене положення слід було уточнити шляхом або виокремлення сфер публічного порядку, в яких право на використання рідної мови представником національної меншини можливе (наприклад, при направленні звернень до органів державної влади та/або органів місцевого самоврядування, під час відправлення судочинства тощо), або ж шляхом визначення сфер, де мова національних меншин не може бути використана через те, що конкурує з державною та фактично в таких випадках може її замінити (законодавча сфера, мова ведення документації державними органами тощо).

Як відомо, 28.06.1996 р. Україною було прийнято Основний Закон, який безпосередньо є дотичним до правового регулювання мовної сфери суспільних відносин, оскільки мова є засадою конституційного ладу України. Так, статтею 10 Конституції України імперативно закріплено, що єдиною державною мовою є українська мова. За такої правової конструкції всі інші мови є мовами національних меншин. Таке твердження підтверджується й тим, що у частині 3 цієї статті вказується на необхідність сприяння вільному розвитку, використанню та захисту інших мов національних меншин. При цьому Конституція України у статтях 103, 127, 148 встановлює мовний ценз для осіб, які претендують на зайняття посади судді чи Президента України [6]. Загалом така вимога є цілком справедливою через те, що вказані посадові особи так чи інакше діють в інтересах та від імені Українського народу. Водночас Основний Закон не висуває такої вимоги до Прем'єр-міністра України та інших членів Кабінету Міністрів України, які теж на загальнодержавному рівні представляють Україну.

Враховуючи, що Конституція України за своєю правовою природою містить лише вихідні засади суспільного та державного ладу, подальше законодавче регулювання цих питань має здійснюватися іншими актами законодавства. Саме тому в п. 4 ч. 1 ст. 92 Конституції України встановлено, що порядок застосування мов на території України визначається виключно законами України. При цьому слід уточнити, що під «застосуванням мов» варто розуміти не просто правову регламентацію використання тієї чи іншої мови на території України, а встановлення її правового режиму. Іншими словами, правова регламентація повинна містити положення як щодо використання, поширення та захисту мови, так і механізми реалізації мовних прав, установлення відповідальності за допущення мовного делікту тощо.

Також 15.05.2003 р. Україна ратифікувала Європейську хартію регіональних мов або мов меншин від 05.11.1992 р., яка має на меті зберегти багатомовність як складовий елемент культурної ідентичності світового порядку. При цьому від держав, які ратифікували дану Хартію, вимагається на законодавчому рівні врегулювати можливість використання регіональних мов і мов національних меншин у публічній сфері життя суспільства. Водночас рівень установленого обов'язку не був жорстким, через що будь-яка держава має широкий розсуд у питаннях імплементації положень Хартії [4].

Слід зауважити, що загалом мовне питання в незалежній Україні до 2012 р. регулювалося нормами Конституції України, Європейською хартією регіональних мов або мов меншин і Законом «Про мови в Українській РСР». Тому процесу якісного наповнення правового регулювання мовної сфери фактично не відбувалося досить тривалий час. Хоча саме законодавство України в цей період наповнювалося відповідно новими правовими актами, а питання перегляду правового регулювання мовних відносин ставало нагальним і потребувало нових законодавчих ініціатив.

Так, 03.07.2012 р. Верховна Рада України прийняла Закон «Про засади державної мовної політики», який мав забезпечити належне правове регулювання мовного питання [12]. Однак аналіз його положень як окремо, так і у своєму органічному

зв'язку дозволяє стверджувати, що вказаній мети не було досягнуто. Більш того, цей законодавчий акт можна оцінити не лише як спробу витіснити українську мову з позиції державної мови України, а й як своєрідне зазіхання на конституційний лад самої держави, оскільки більшість його положень явно не відповідають Конституції України та порушують один з основних принципів правового регулювання – верховенство права.

По-перше, варто зауважити, що вказаний Закон помилково виокремлює три базові види мов – державну, регіональну та мову національних меншин, натомість законодавство України (ст. 10 Конституції України) чітко вказує, що на території України є лише державна мова та мова національних меншин [5, с. 5, 6]. Тобто вітчизняному законодавцю не відома така категорія, як «регіональна мова». Крім того, він не отожднює мову національних меншин з іншими видами мов. Отже, в указаному вбачається неузгодженість положень статей 1, 6, 7 з нормами статті 10 Конституції України.

Висловимо зауваження і стосовно положень п. 3 ч. 2 ст. 5, ч. 6, 7 ст. 7, статей 10–14, 18, 20, 21 мовного Закону України. На наше переконання, ці норми надавали широку можливість використання «регіональної мови» та мови національних меншин у сферах суспільного життя, де пріоритетну роль та вплив має відігравати державна мова. Фактично за такого правового стану речей українська мова втрачає свій статус державної або ж переходить у режим акцесорності, де її використання більшою мірою буде пригнічуватися регіональними мовами чи мовами національних меншин. Тому означені положення зокрема не відповідають статтям 10 та 11 Конституції України.

Крім того, 28.02.2018 р. Конституційний Суд України ухвалив рішення, яким визнав Закон України «Про засади державної мовної політики» неконституційним. Проте, визнаючи цей законодавчий акт неконституційним, «Суд права» не досліджував, чи дійсно його норми суперечать Конституції України, а обмежився лише констатацією факту порушення самої процедури прийняття зазначеного Закону [16]. Такий підхід єдиного суду конституційної юрисдикції є дещо формальним і необґрунтованим, оскільки Конституційний Суд України фактично за-

лишив поза увагою деякі аргументи суб'єктів конституційного подання, що є важливими для створення у майбутньому нових законопроектів мовного спрямування. Вважаємо, що в основі неконституційності цього Закону мали би бути не формальні підстави (порушення процедури прийняття), а змістові (суперечність нормам Конституції України). Саме тому та з цих підстав судді Конституційного Суду України Колісник В. П. [8], Запорожець М. П. [7], Мойсик В. Р. [10] і Мельник М. І. [9] висловили свої окремі думки щодо ухваленого рішення Конституційного Суду України.

Враховуючи, що Закон України «Про засади державної мовної політики» поглибив кризу у правовому регулюванні мовної сфери, постала необхідність у розробці та прийнятті нових законодавчих актів. Так, 19.12.2016 р. у Верховній Раді України було зареєстровано законопроект «Про мови в Україні» № 5556 [13], а 19.01.2017 р. – ще два законопроекти – «Про функціонування української мови як державної та порядок застосування інших мов в Україні» № 5669 [15] та «Про державну мову» № 5670 [11]. Однак у підсумку вони не знайшли підтримки у парламенті. Із визнанням Закону України «Про засади державної мовної політики» неконституційним правове регулювання мовної сфери фактично повернулося до стану початку 2000-х років, що вочевидь не задовольняє нагальні суспільні запити.

Висновки. Відновлення незалежності України мало би сприяти створенню нового та якісного правового регулювання мовних відносин, чого водночас належною мірою не сталося. Утім, слід визнати наявність певних позитивних зрушень, зокрема держава у низці прийнятих законодавчих актів послідовно проголошує українську мову єдиною мовою державного значення. При цьому що стосується мов національних меншин, то Україна займає позицію, яка притаманна політиці мовного плюралізму, оскільки в основу законодавства України покладається принцип рівності прав і свобод людини, у тому числі й мовних. Проте відсутність реального механізму забезпечення практичної реалізації вищенаведеної політики дає підстави стверджувати про її неефективність і декларативність значної частини правових засад. Слід зауважити, що відсутність дієвого правового

механізму реалізації мовних свобод матиме наслідком спроби урівняти правові можливості використання державної мови та мов національних меншин, а в окремих випадках – навіть спроби законодавчої підміни державної мови та популяризації іншої мови як більш уживаної та комфортної у спілкуванні. Слід погодитись, що вирішення проблем реалізації мовних прав національними меншинами першочергово залежить від належного правового регулювання функціонування державної мови, що серед іншого потребує прийняття профільного закону, який би визначав її правовий статус, як умови досягнення балансу в реалізації мовних прав корінними народами та національними меншинами [19, с. 16].

Таким чином, сучасне нормативно-правове регулювання мовних відносин в Україні з урахуванням попереднього історичного досвіду потребує застосування комплексного і послідовного підходу до визначення правового режиму мов, оскільки якість правового регулювання мовної сфери не в останню чергу позначається на стабільності державного та суспільного розвитку.

Зауважимо, що в Україні за нинішніх глобалізаційних процесів об'єктивно вже існує мовне різноманіття, а Український народ складають представники різних національностей і мовних груп. З урахуванням історичного досвіду регулювання мовних відносин в Україні вимагає вироблення державою необхідних правових гарантій мовної багатоманітності та розробки механізмів її реалізації, а також забезпечення балансу інтересів різних суб'єктів мовних відносин. Водночас такий підхід має гарантувати пріоритетність захисту державної мови як важливої складової конституційного ладу України. Відтак констатуємо, що сьогодні актуалізується подальше вдосконалення мовного законодавства України з метою запобігання створенню штучних конфліктів на мовному ґрунті.

Список використаних джерел

1. Грицяк Д. І. Правові засади державної мовної політики в Україні. *Державо і право*. 2010. Вип. 49. С. 758–763.
2. Декларація прав національностей України: від 01.11.1991 № 1771-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 53. Ст. 799.

3. Декларація про державний суверенітет України : від 16.07.1990 № 55-ХІІ. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1990. № 31. Ст. 429.
4. Європейська хартія регіональних мов або мов меншин : від 05.11.1992. *Офіційний вісник України*. 2006. № 50. Ст. 379.
5. Канавець М. В. Нормативно-правове регулювання державної мовної політики в Україні : проблеми та основні виклики у її реалізації. *Публічне адміністрування: теорія та практика*. 2016. Вип. 2. С. 1–11.
6. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
7. Окрема думка судді Конституційного Суду України Запорожця М. П. стосовно Рішення Конституційного Суду України від 28.02.2018 № 2-р/2018. *Офіційний вісник України*. 2018. № 37. Ст. 185.
8. Окрема думка судді Конституційного Суду України Колісника В. П. стосовно Рішення Конституційного Суду України від 28.02.2018 № 2-р/2018. *Офіційний вісник України*. 2018. № 37. Ст. 189.
9. Окрема думка судді Конституційного Суду України Мельника М. І. стосовно Рішення Конституційного Суду України від 28.02.2018 № 2-р/2018. *Офіційний вісник України*. 2018. № 37. Ст. 162.
10. Окрема думка судді Конституційного Суду України Мойсика В. Р. стосовно Рішення Конституційного Суду України від 28.02.2018 № 2-р/2018. *Офіційний вісник України*. 2018. № 37. Ст. 173.
11. Про державну мову : проект Закону України від 19.01.2017 № 5670. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60953
12. Про засади державної мовної політики : Закон України від 03.07.2012 № 5029-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 23. Ст. 1237.
13. Про мови в Україні : проект Закону України від 19.12.2016 № 5556. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60750
14. Про мови в Українській РСР : Закон УРСР від 28.10.1989 № 9312-XI. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1989. № 45. Ст. 631.
15. Про функціонування української мови як державної та порядок застосування інших мов в Україні : проект Закону України від 19.01.2017 № 5669. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60952.
16. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 57 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про засади державної мовної політики» : від 28.02.2018 № 2-р/2018. *Офіційний вісник України*. 2018. № 37. Ст. 149.
17. Семенов В. М. Історичні витоки мовної регіоналізації України. *Актуальні проблеми державного управління*. 2010. № 2 (38). С. 204–209.
18. Сергєєва О. Ю. Конституційно-правові засади регулювання мовних відносин в Україні (1991–2006 рр.). *Державне будівництво*. 2007. № 1 (1). URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2007_1\(1\)_44](http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2007_1(1)_44).

19. Шевченко В. С. Інститут державної мови в Україні: історико-правовий вимір : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Івано-Франківськ, 2019. 20 с.

References

1. Hrytsiak D. I. (2010). Pravovi zasady derzhavnoi movnoi polityky v Ukraini. *Derzhavo i pravo*, (49), 758–763. [in Ukrainian].
2. Deklaratsiia prav natsionalnosti Ukrainy. (1991). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 53, art. 799. [in Ukrainian].
3. Deklaratsiia pro derzhavnyi suverenitet Ukrainy. (1990). *Vidomosti Verkhovnoi Rady URSR*, 31, art. 429. [in Ukrainian].
4. Yevropeiska khartiia rehionalnykh mov abo mov natsionalnykh menshyn. (1992). *Ofitsiinyi visnyk Ukrainy*, 2006, 50, art. 379. [in Ukrainian].
5. Kanavets M. V. (2016). Normatyvno-pravove rehuliuвання derzhavnoi movnoi polityky v Ukraini: problemy ta osnovni vyklyky u yii realizatsii. *Publichne administruvannya: teoriia ta praktyka*, 2, 1–11. [in Ukrainian].
6. Konstytutsiia Ukrainy. (1996). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 30, art. 141. [in Ukrainian].
7. Okrema dumka suddi Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy Zaporozhtsia M. P. stosovno Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 28.02.2018 No. 2-r/2018. (2018). *Ofitsiinyi visnyk Ukrainy*, 37, art. 185. [in Ukrainian].
8. Okrema dumka suddi Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy Kolisnyka V. P. stosovno Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 28.02.2018 No. 2-r/2018. (2018). *Ofitsiinyi visnyk Ukrainy*, 37, art. 189. [in Ukrainian].
9. Okrema dumka suddi Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy Melnyka M. I. stosovno Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 28.02.2018 No. 2-r/2018. (2018). *Ofitsiinyi visnyk Ukrainy*, 37, art. 162. [in Ukrainian].
10. Okrema dumka suddi Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy Moisyka V. R. stosovno Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 28.02.2018 No. 2-r/2018. (2018). *Ofitsiinyi visnyk Ukrainy*, 37, art. 173. [in Ukrainian].
11. Pro derzhavnu movu: proekt Zakonu Ukrainy vid 19.01.2017 No. 5670. (2017). http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60953. [in Ukrainian].
12. Pro zasady derzhavnoi movnoi polityky: Zakon Ukrainy vid 03.07.2012 No. 5029-VI. (2012). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 2013, 23, art. 1237. [in Ukrainian].
13. Pro movy v Ukraini: proekt Zakonu Ukrainy vid 19.12.2016 No. 5556. (2016). http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60750. [in Ukrainian].
14. Pro movy v Ukrainskii RSR: Zakon URSR vid 28.10.1989 No. 9312-XI. (1989). *Vidomosti Verkhovnoi Rady URSR*, 45, art. 631. [in Ukrainian].

15. Pro funktsionuvannya ukraïnskoi movy yak derzhavnoi ta poriadok zastosuvannya inshykh mov v Ukraïni: proekt Zakonu Ukraïny vid 19.01.2017 No. 5669. (2017). http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60952. [in Ukrainian].
16. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukraïny: vid 28.02.2018 No. 2-r/2018. *Ofitsiyni visnyk Ukraïny*, 37, art. 149. [in Ukrainian].
17. Semenov V. M. (2010). Istorychni vytoky movnoi rehionalizatsii Ukraïny. *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia*, 2 (38), 204–209. [in Ukrainian].
18. Serhieieva O. Yu. (2007). Konstytutsiino-pravovi zasady rehuliuвання movnykh vidnosyn v Ukraïni (1991–2006 rr.). *Derzhavne budivnytstvo*, 1 (1). [http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2007_1\(1\)_44](http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2007_1(1)_44). [in Ukrainian].
19. Shevchenko V. S. (2019). *Instytut derzhavnoi movy v Ukraïni: istoryko-pravovyi vymir*. Candidate's thesis. Ivano-Frankivsk. [in Ukrainian].

Н. В. Занкевич

**Развитие правового регулирования языковых отношений
после восстановления независимости Украины**

Анотация. В статье проанализировано состояние правового регулирования языковой сферы в Украине после восстановления независимости государства и даны комментарии к основным положениям нормативно-правовых актов, причастных к правовому регулированию языковых отношений. Определено, что Украина нуждается в выработке и развитии новой политики в этой сфере – языкового плюрализма, которая в первую очередь должна обеспечить равенство в правах независимо от принадлежности к определённой языковой группе.

Ключевые слова: государственный язык, независимость Украины, языковой ценз, политика языкового плюрализма, решение Конституционного Суда Украины.

N. V. Zankevych

**Development of Legal Regulation of the Language Relations
After Restoring the Independence of Ukraine**

Summary. The article is devoted to the study of the development of legal regulation of language relations after restoring the independence of Ukraine, identification of its advantages and disadvantages in the context of the impact on the current state of constitutional and legal regulation of language relations in the State.

It was found that Ukraine in a number of adopted legislative acts has consistently proclaimed the Ukrainian language as the only language of state importance. At the same time, with regard to the languages of national minorities, Ukraine takes a position that is inherent in the policy of linguistic pluralism, as the Ukrainian legislation is based on the principle of equality of human rights and freedoms, including language. However, the lack of a real mechanism to ensure the practical implementation of the above policy gives grounds to argue about its ineffectiveness and declarativeness of a significant part of the legal framework. Based on this, it was concluded that the lack of an effective legal mechanism for the exercise of language freedoms will result in attempts to equalize the legal possibilities of using the state language and languages of national minorities, and in some cases even attempts to legislatively replace the state language and promote another language communication.

The article emphasizes, among other things, that the solution of problems of realization of language rights by national minorities primarily depends on proper legal regulation of the state language, which requires the adoption of a profile law that would determine its legal status as a condition for achieving balance in language rights by indigenous peoples and national minorities. That is why it was argued that modern legal regulation of language relations in Ukraine, taking into account previous historical experience requires a comprehensive and consistent approach to determining the legal regime of languages, as the quality of legal regulation of the language sphere not least affects the stability of state and social development. This thesis is confirmed in particular by the fact that the adoption of the Law of Ukraine «On Principles of State Language Policy» in 2012 can be assessed not only as an attempt to displace the Ukrainian language from the position of the state language of Ukraine, but also as a kind of encroachment on the constitutional order of the state, clearly do not comply with the Constitution of Ukraine and violate one of the basic principles of legal regulation – the rule of law.

It is emphasized that in the current globalization processes, language diversity objectively already exists in Ukraine, and the Ukrainian people are representatives of different nationalities and language groups. Taking into account the historical experience, the regulation of language relations in Ukraine requires the development by the state of the necessary legal guarantees of language diversity and the development of mechanisms for its implementation, as well as ensuring the balance of interests of different subjects of language relations. At the same time, such an approach should guarantee the priority of

protecting the state language as an important component of the constitutional order of Ukraine.

Thus, it was stated that after the restoring the independence of Ukraine, the actions of the domestic legislator regarding the content of the legal regulation of language relations are inconsistent and ambiguous. Therefore, as of today, there is a need to improve language legislation in order to prevent the creation of artificial conflicts based on language. Moreover, Ukraine as a European state has long and steadily needed the introduction of a policy of linguistic pluralism as a guarantee of state stability, development and prosperity.

Keywords: *state language, independence of Ukraine, language qualification, policy of language pluralism, decision of the Constitutional Court of Ukraine.*